UDK: 332.1:364.22(575.1)

HUDUDIY IQTISODIY SALOHIYATDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdurahimov Sarvar Nasrilloyevich
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti Iqtisodiyot, o`rmonchilik va veterinariya fakulteti Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrasi assistenti
https://orcid.org/0009-0001-9884-6164
abdurahimovsarvar715@gmail.com

ANNOTATSIYA

Tezisda O‘zbekiston hududlarida kambag‘allikni qisqartirish jarayonining iqtisodiy omillari hamda mintaqaviy salohiyatdan foydalanish imkoniyatlari o‘rganilgan. 2021–2025-yillarga oid rasmiy statistik ma’lumotlar asosida hududiy tafovutlar va kambag‘allik darajasidagi o‘zgarishlar qiyosiy tahlil qilingan. Bandlik, kichik tadbirkorlik, mahalliy xomashyoni qayta ishlash va kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali barqaror daromad manbalarini shakllantirish bo‘yicha takliflar asoslangan. Kambag‘allik ko‘rsatkichlaridagi ijobiy siljishlarning sabablari to‘g‘risida qat’iy xulosa chiqarish uchun mikroma’lumotlar zarurligi qayd etilgan.

Kalit so‘zlar: kambag‘allik, hududiy salohiyat, mintaqaviy tafovut, bandlik, aholi daromadlari, tadbirkorlik, inklyuziv o‘sish, Surxondaryo.

АННОТАЦИЯ

В тезисе изучаются экономические факторы сокращения бедности в регионах Узбекистана и возможности использования регионального потенциала. На основе официальной статистики за 2021–2025 годы проведён сравнительный анализ территориальных различий и динамики уровня бедности. Обоснованы предложения по формированию устойчивых источников доходов за счёт занятости, малого предпринимательства, переработки местного сырья и развития профессиональных навыков. Отмечается необходимость использования микроданных для установления причинно-следственных связей.

Ключевые слова: бедность, региональный потенциал, региональные различия, занятость, доходы населения, предпринимательство, инклюзивный рост, Сурхандарья.

ABSTRACT

This thesis examines the economic factors underlying poverty reduction across Uzbekistan’s regions and opportunities to mobilize local economic potential. Official statistics for 2021–2025 are used to compare regional poverty trends and disparities. Policy recommendations focus on sustained income generation through employment, small business development, local value chains, and vocational skills. The study also emphasizes that causal explanations require household-level evidence beyond aggregate statistics.

Keywords: poverty, regional potential, regional disparities, employment, household income, entrepreneurship, inclusive growth, Surkhandarya.

KIRISH

Kambag‘allikni qisqartirish iqtisodiy o‘sish natijalarining turli aholi qatlamlari o‘rtasida qay darajada taqsimlanayotganini ko‘rsatuvchi muhim ijtimoiy-iqtisodiy masaladir. Yalpi ishlab chiqarishning ko‘payishi har doim ham barcha xonadonlar daromadining mutanosib ortishini ta’minlamaydi. Ayniqsa, mehnat bozori, infratuzilma, tabiiy resurslar, aholi zichligi va tadbirkorlik muhiti hududlar bo‘yicha turlicha shakllangan sharoitda yagona yondashuv cheklangan natija berishi mumkin.

O‘zbekistonda so‘nggi yillarda kambag‘allik darajasining pasayishi kuzatilgan bo‘lsa-da, hududlar o‘rtasidagi tafovutlar saqlanib qolmoqda. Shu sababli muammo faqat ijtimoiy yordam ko‘lamini kengaytirish bilan emas, balki aholiga uzoq muddatli mehnat daromadini yaratadigan iqtisodiy faoliyatni rivojlantirish orqali ham hal etilishi zarur. Jahon bankining O‘zbekiston bo‘yicha 2026-yilgi baholashida mehnat haqi va ish bilan bandlikning oshishi kambag‘allikni kamaytirishning asosiy omillari qatorida qayd etilgan.

Tadqiqot maqsadi — hududiy kambag‘allik dinamikasini tahlil qilish hamda mahalliy resurslar, ishlab chiqarish ixtisoslashuvi va inson kapitalidan samarali foydalanishga asoslangan amaliy mexanizmlarni ishlab chiqishdir. Tadqiqotda qiyosiy statistik tahlil, guruhlash, dinamik qatorlarni baholash va tizimli umumlashtirish usullari qo‘llanilgan. Kambag‘allik darajasi Milliy statistika qo‘mitasining uy xo‘jaliklari tanlanma kuzatuvlariga asoslangan rasmiy ko‘rsatkichi sifatida olingan.

ASOSIY QISM

2021–2025-yillar davomida mamlakatda kambag‘allik darajasi 17,0 foizdan 5,8 foizga tushib, 11,2 foiz punktga qisqardi. Biroq ushbu umumrespublika natijasi mintaqalardagi jarayon bir xil

kechganini anglatmaydi. 2025-yilda hududlar orasida eng past ko‘rsatkich Toshkent shahrida 3,5 foiz, eng yuqori ko‘rsatkich Xorazm viloyatida 6,7 foiz bo‘lgan. Farq 3,2 foiz punktni tashkil etdi.

1-jadval. Kambag‘allik darajasining tanlangan hududlar bo‘yicha o‘zgarishi, %

Hudud	2021	2024	2025	2025/2021, f.p.
O‘zbekiston Respublikasi	17,0	8,9	5,8	−11,2
Qoraqalpog‘iston Respublikasi	20,8	10,8	6,6	−14,2
Jizzax	21,1	11,8	5,8	−15,3
Qashqadaryo	17,9	9,6	6,5	−11,4
Samarqand	18,2	7,5	6,1	−12,1
Surxondaryo	13,3	9,3	6,1	−7,2
Sirdaryo	30,5	11,3	6,2	−24,3
Xorazm	19,9	11,9	6,7	−13,2
Toshkent shahri	8,1	7,3	3,5	−4,6

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT, “Kambag‘allik darajasi” (2025-yil ko‘rsatkichlari). Oxirgi ustun muallif hisob-kitobi. “f.p.” — foiz punkt.

Jadvalda Sirdaryo viloyatida 2021-yilga nisbatan 24,3 foiz punktlik pasayish qayd etilgani ko‘rinadi. Biroq yuqori boshlang‘ich darajaga ega hududning mutlaq o‘zgarishi katta bo‘lishi tabiiy; shu bois faqat pasayish miqdoriga qarab hududiy siyosat samaradorligi to‘g‘risida yakuniy hukm chiqarish mumkin emas. Surxondaryoda 2021-yildagi 13,3 foizlik daraja 2025-yilda 6,1 foizga yetgan. Bu 7,2 foiz punktlik pasayishdir; 2024-yilga nisbatan kamayish esa 3,2 foiz punktni tashkil etadi.

2025-yil natijalarini 2024-yil bilan taqqoslaganda hududlar turlicha sur’atda ilgarilagani ko‘rinadi. Ayrim hududlar iqtisodiyotida qishloq xo‘jaligi va mavsumiy bandlikning salmog‘i yuqori, boshqalarida sanoat, xizmat ko‘rsatish yoki transport-logistika faoliyati ustun. Shu sababli mehnat bozorini qo‘llab-quvvatlash dasturlari ham hududning real talabidan kelib chiqishi kerak.

2-jadval. 2024–2025-yillarda kambag‘allik ko‘rsatkichi va o‘zgarishlar

Hudud	2024, %	2025, %	O‘zgarish, f.p.
Surxondaryo	9,3	6,1	−3,2
Qashqadaryo	9,6	6,5	−3,1
Jizzax	11,8	5,8	−6,0
Xorazm	11,9	6,7	−5,2
Toshkent shahri	7,3	3,5	−3,8
Respublika	8,9	5,8	−3,1

Manba: Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

Surxondaryo kabi agrar salohiyati yuqori hududlarda kambag‘allikni qisqartirish uchun faqat qishloq xo‘jaligi mahsulotini yetishtirish hajmini oshirish yetarli emas. Yetishtirilgan mahsulotni saqlash, saralash, qadoqlash, qayta ishlash va sotish zanjirlarini birlashtirish orqali bir birlik mahsulotdan olinadigan qo‘shilgan qiymatni ko‘paytirish muhim. Bu yondashuv mavsumiy daromadga bog‘liqlikni kamaytirish va qishloq joylarida qo‘shimcha ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qilishi mumkin.

Ikkinchi muhim masala kasbiy tayyorgarlik bilan ish beruvchilar ehtiyoji o‘rtasidagi uzilishdir. Qisqa muddatli o‘quv kursining o‘zi kambag‘allikni avtomatik kamaytirmaydi; o‘qitilgan fuqaroning ishga joylashishi, ishda saqlanib qolishi va daromadi ortishi kuzatilishi zarur. Mahallalardagi ehtiyojni aniqlash tizimi hudud korxonalarining haqiqiy vakansiyalari hamda bozor talabiga bog‘langandagina samarali ishlaydi.

Tadbirkorlikni rag‘batlantirishda ham barcha oilalarga bir xil kredit mahsulotini taklif qilish yuqori tavakkalchilik tug‘diradi. Bozori tekshirilmagan faoliyat uchun qarz ajratish uy xo‘jaligining moliyaviy yukini oshirishi mumkin. Shu bois dastlab talab, sotuv kanali va hisoblangan pul oqimi baholanib, keyin moliyalashtirish, maslahat va bozorga chiqish xizmatlari birgalikda tashkil etilishi lozim.

3-jadval. Mintaqaviy xususiyatlarni hisobga olgan holda kambag‘allikni qisqartirish mexanizmlari

Hududiy omil	Amaliy mexanizm	Natija indikatori
Agrar ixtisoslashuv	Qayta ishlash va sovuq zanjir kooperatsiyasi	Bir ishchiga qo‘shilgan qiymat; daromad

Chekka hududlar	Transport, internet va bozorga chiqish	Sotish xarajati; barqaror buyurtmalar
Yoshlar ulushi	Ish beruvchi bilan qo‘shma kasb tayyorlash	6 oylik ishga joylashish ulushi
Kichik biznes	Mentorlik va bozorga asoslangan moliyalashtirish	12 oylik biznes yashovchanligi
Mavsumiy bandlik	Yil davomida ish beruvchi xizmat tarmoqlari	Yillik mehnat daromadi

Manba: muallifning tahliliy takliflari. Jadvaldagi mexanizmlar sinovdan o‘tkazilgan dastur natijalari emas.

Ushbu takliflarni amalda baholashda dasturda ishtirok etgan oilalarning daromadi bilan cheklanmaslik kerak. Taqqoslash guruhi mavjud bo‘lsa, dastur ta’sirini umumiy iqtisodiy o‘sish, inflyatsiya va mavsumiy omillardan ajratib ko‘rsatish mumkin. Bundan tashqari, hududlar o‘rtasidagi kambag‘allik farqlarini faqat bir ko‘rsatkich bilan izohlash metodologik jihatdan xatodir: ish o‘rinlarining sifati, oilaning tarkibi, migratsiya va xizmatlar infratuzilmasi ham baholanishi lozim.

XULOSA

Rasmiy statistika 2021–2025-yillarda O‘zbekistonda kambag‘allik darajasi sezilarli kamayganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, hududlarning iqtisodiy tuzilishi va daromad olish imkoniyatlari bir-biridan farqlanadi. Shunday sharoitda kambag‘allikni qisqartirishning asosiy vazifasi faqat qisqa muddatli yordam ko‘rsatish emas, balki xonadonlarning mustaqil va barqaror daromad topish imkoniyatini kuchaytirishdan iborat.

Tahlil asosida mahalliy qayta ishlash tarmoqlarini kengaytirish, kasbiy ta’limni real ish o‘rinlariga bog‘lash, kichik tadbirkorlikda bozor va moliyaviy xavflarni oldindan baholash hamda chekka hududlar infratuzilmasini yaxshilash taklif etiladi. Hududiy dasturlar natijadorligini ishga joylashish soni bilangina emas, balki daromadning barqarorligi, mehnat unumdorligi va qayta kambag‘allikka tushish xavfi orqali o‘lchash maqsadga muvofiq. Bunda statistik kuzatuvlar va maqsadli dasturlar samaradorligini baholash tizimi o‘zaro bog‘lanishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2025). Kambag‘allik darajasi [Statistik ma’lumotlar bazasi]. https://siat.stat.uz/data/3495/

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. (2026). Aholi jon boshiga umumiy daromadlar hajmi (hududlar kesimida) [Statistik ma’lumotlar bazasi]. https://siat.stat.uz/data/329/

3. World Bank. (2025). Poverty & equity brief: Uzbekistan (October 2025). https://documents1.worldbank.org/curated/en/099532204222516347/pdf/IDU-3cc4a5d1-571e-4566-a170-43264aca2c0e.pdf

4. World Bank. (2026). Uzbekistan poverty and equity assessment: Rising to prosperity—Broadening opportunities for all. https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099091826081016988

5. Sen, A. (1999). Development as freedom. Alfred A. Knopf.

6. Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2020). Economic development (13th ed.). Pearson.

7. OECD. (2020). OECD regions and cities at a glance 2020. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/959d5ba0-en